

'Nova Urbo'

UNUECO TRANS ĈIUJ KULTUROJ

> Ni pontu <

En ĉi tiu monato, la mondo celebras la 70-an datrevenon de fino de la 2a mondmilito. La nuna n-ro enhavas du ĉefartikolojn pri tiu temo (1 – pri grava okazintaĵo ĉe la Unuiĝintaj Nacioj; 2 – Esperanto dum la mondmilito, en koncentrejo). Fine de lasta aprilo, oni invitis Fokolar-Movadon partopreni en alt-nivela debato titolita "Antaŭenigi toleremon kaj repaciĝon". Organizis ĝin la Organizaĵo de Unuiĝintaj Nacioj en sia novjorka ĉefsidejo. Sube vi trovas simpligitajn koncize fragmentojn de parolo, kiun prezentis Maria Voce, prezidanto de la movado.

Inventi pacon

En la Fokolara Movado, kiun mi honore prezentas ĉi tie, okazas renkontiĝoj inter diversaj kulturoj kaj religioj (kristanismo, budhismo, hinduismo, islamo, moseismo/judaismo), same kiel kun indiĝenaj kredoj. Tio estas fruktodona sperto, ne nur pri toleremo aŭ rekono de la diversecoj. Ni strebas proksimigi membrojn de diversaj kredoj, vivkonceptoj, same kiel tiujn nekredantajn. Tia sinteno spuras nin ekvidi la plej malfacilajn defiojn de la nuntempo kaj respondi al veraj bezonoj de la socio. Stimulas nin la devontigo konstrui unuecon en la mondo, ke ĝi estu pli justa, pli humana. Por tiu celo ni aktivus en kulturo, ekonomio, politiko kaj en aliaj socikampoj. Ni ĉeestas en tiuj lokoj kie okazas danĝeraj krizoj: en Sirio, Irako, Libanio, en Demokrata Kongo-Respubliko, Niĝerio kaj Filipina Insularo.

Sur la foto: ĉefaj parolantoj, kun la UN-sekretario Ban Ki-moon kiu staras meze kaj Maria Voce (fronte).

Evidente, nuraj vortoj jam ne sufiĉas. Kiam la homoj estas malfortaj kaj ne kapablas sin defendi kontraŭ persekutado kaj terorismo – ni ĉiuj devas respondi kuraĝe. Reago per radikala dialogo malsamas strukture de la ĝisnunaj solvoj kaj postulas la plej altan sinengaĝon; ĝi estas riska kaj defia sed atingas la vera kaŭzon de miskomprenoj kaj celas fortranĉi radikojn de maljusteco, timo kaj amareco. Ĉu ne indas ke Organizaĵo de UN rekonsideru sian celaron kaj – respektante kulturon kaj idententecon de ĉiuj nacioj – eklaboru por unueco inter ili? Konfliktoj ene de nacioj, same kiel tiuj je internacia nivelo, profundaj dividoj je monda skalo – ili ĉiuj havas plej ofte la saman kaŭzon: maljustecon. Multaj konas la ordonon: “Amu vian najbaron”- kial ni ne parafrazu ĝin: “*Amu ankaŭ la nacion kiu najbaras kun vi*”? Similan alvokon en jaro 1971 prezentis ĉi tie la fondinto de Fokolaro – Chiara Lubich.

Fine memorindas, ke ni donu neniun bazon al tiuj provantaj katalogi la kurantajn konfliktojn kiel “milito de religioj”. Militoj laŭ sia naturo estas fakte kontraŭreligiaj. Militarismo, ekonomia dominado kaj maltoleremo – tio estas veraj kaŭzoj de konfliktoj. Aldoniĝas ankaŭ sociaj, kulturaj kaj aliaj faktoroj, inter kiuj religio estas, bedaŭrinde, uzata nur kiel preteksto. Ni observas tion en Afriko kaj en Okcidenta Azio (Mezoriento) kie oni mortigas centojn, detruigante familiojn kaj iliajn domojn. Ni difinu klare – tio ne estas milito inter religioj; ni povas paroli pli korekte nu pri la sen-Dia “religio de milito”. Konscio labori kune por la komuna bono, precipe inter pli malriĉaj popoloj: jen la efika armilo batali por justeco kaj tiumaniere “**inventi pacon**”. Tiam finiĝos la tempo de ĝihado kaj de aliaj “sanktaj” militoj.

Kiel instruas nin la “Prediko sur la Monto” - *Feliĉaj estas pac-konstruantoj ĉar ili estos nomataj filoj de Dio*. En ĉi tiu kunteksto, milito neniam estas sankta. Tiel membroj de diversaj religioj povas grave kontribui al universala porpaca konscio. Tio baziĝas sur la “ora regulo” rekonita en ĉiu granda religio: *Faru al via najbaro tion, kion vi mem ŝatus ricevi de li*. Religioj ne estas destinitaj por ies ajn instrumenta uzado, eĉ kiam klarigata per noblaj motivoj. Religioj servas kiel la vojo al spirita progreso kaj faciligas krei komunumon, en kiu homoj povas reciproke kundividi siajn ĝojojn kaj suferojn. Tiaj komunumoj formas konsciencan helpan al realigo de la universala homa familio.

En la pakistana provinco de Pangabo funkcias Fokolar-urbeto *Speranza* (Espero) kie lernantoj el islama, hinda kaj kristana religioj ludas kaj vivas kune en paco. Tie oni lernas kiel respekti diversecon.

Lerni fratecon en Pakistano

Valentina Gomes vivas en Pakistano. Post kiam fariĝis diplomita matematikisto, ŝi decidis instrui en lernejo de Dalwal, malgranda vilaĝo lokita mezlande. Preskaŭ ĉiuj loĝantoj estas tie islamanoj. Nuntempe ŝi direktoras lernejon kiu en 1970 estis forlasita kaj redonita al kristanoj. Ekde jaro 1999 oni ĝin konfidis al Fokolaro kvankam tiam la klasĉambroj ne taŭgis por uzado. Tamen aliaj elementoj komencis konstrui la bonan atmosferon: reciproka respekto al ĉies kredo kaj konvinko, sincera sinteno por dialogo kaj interpersonaj rilatoj.

Valentina rakontas: "Ni spertis ke trans la tre grandaj religiaj kaj kulturaj diferencoj (kiuj en la komenco ŝajnis nesupereblaj), la infanoj, gepatroj kaj instruistoj deponis al ni sian esperon pri la estonteco. Tio malfermis la eblecon por dialogo. Antaŭ ĉio ni provis formi konsciencan malfermita al universalaj valoroj: respekto al religia libereco, pardonemo, preteco dividi kun la aliaj. Tiel ni proponis la *kubon de amikeco* al instruistoj kaj lernantoj. Ni konstruis grandegan kubon, sur kies ĉiu flanko ni skribis moton, laŭ kiu ni provas vivi tuttage (ekzemple - ami ĉiujn, pardonu kaj estu la unua pardonpeti, komprene proksimi al ĝojoj kaj zorgoj de la aliaj). Helpe de tiu ludo kreiĝis nova pensmaniero. Tio estis bona bazo por la nova kaj grava studobjekto: konstruado de justa kaj firma karaktero.

Jen unu okazintaĵo, per kiu la instruistino ilustras kiel tio funkcias. „Tra unu semajno ni praktikis la devizon "Amu vian malamikon". Jawadi ludis per krajono kaj guma banderolo, kiu fluge frapis Zubair en okulo (feliĉe tio ne montriĝis danĝera). Sekvatage la instruistoj ekvidis la patrinon de Zubair eniri la lernejon kaj tre malbonaj antaŭsentoj aperis: certe okazos granda kverelo. Surprize, la patrino deklaris, ke ŝia filo Zubair tute ne volas venĝi. Sekve ŝi diris: *Mia filo haltis min, dirante ke li jam pardonis Jawaaid kaj petis ke mi faru la samon.*"

Dialogo esprimiĝas per multaj aktivecoj tra la lernojaroj. Dum la monato de Ramadan en kiu islamanoj fastas, la infanoj limigas la kutiman manĝdon kaj per la ŝparita mono helpas al tiuj troviĝantaj en plej malfacilaj situacioj. Tiumaniere ni ĵus povis aĉeti rulseĝon por unu la vilaĝa infano. Kadre de nia eduka programo la infanoj konatiĝas kun religiaj praktikoj de aliaj religioj. Ni unuiĝas por komune partopreni en islamaj, hindaj kaj kristanaj festoj.

En ĉi tiu lernejo ni instruas ne nur la studobjektojn, sed ankaŭ trejnas la infanojn esti bonaj civitanoj, kapablaj konstrui fratecajn rilatojn je ĉiu nivelo: kun samklasanoj kaj instruistoj, en familio kaj en la socio.

Ni instruas ilin esti honestaj personoj, fidelaj al sia propra kredo kaj pro tio – solidaraj kun aliaj homoj, ankaŭ kun la kredantoj el aliaj religioj. Post sia vizito, unu grava oficiulo rimarkis ke "en tiu ĉi lernejo hindoj, kristanaj kaj islamaj studentoj ludas kaj studas kune en granda harmonio!" Niaj lernantoj fariĝas sentemaj al beleco de la naturo kaj al paca kunvivado. Tiumaniere ili kreskas kaj maturiĝas kiel bonaj homoj, portantoj de tiaj valoroj, kiuj gvidos ilin tra ĉiuj cirkonstancoj de la vivo.

.....

Personaj nomoj estis en artikolo ŝanĝitaj por respekti privatecon.

Dum unu el multaj E-aranĝoj organizitaj en Bydgoszcz (urbo en norda Pollando, tre konata inter esperantistoj) mi aŭdis s-ron Albin Makowski paroli pri siaj spertoj en germana koncentrejo. En periodo de la dua mondmilito, centmiloj devis trairi pordegojn de tiuj "morto-fabrikejoj" kaj tie aŭ aliloke estis mortigitaj 6 milionoj de polaj civitanoj. Tio signifas ke ĉiu familio perdis iun dum la germana okupado inter jaroj 1939 kaj 1945. La travivintoj de la 2a mondmilito ofte atestis pri la germanaj kruelaĵoj. Pro tio, la partoprenantoj de tiu E-kluba vespero ne estis tre surprizitaj de lia prelego, ĝis la momento, kiam ... s-ro Makowski montris E-lernolibreton, kiun li verkis en koncentrejo. Tio kaŭzis veran ŝokon.

Esperanto en koncentrejo (parto 1)

Ankaŭ mi partoprenis tiun renkontiĝon kaj en mia konscio naskiĝis tuj klara imperativo: fikse dokumenti tiun eksterordinaran eventon. Ja tio estis verŝajne unusola okazintaĵo en la historio de E-movado! La "lernolibro" estis fakte nur modesta notkajero kun simplaj lecionoj kaj vortareto kiujn la aŭtoro uzis por sekrete instrui Esperanton al aliaj kunsortanoj. Kiam s-no Makowski finis sian prelegon, mi petis lin ke ni renkontiĝu denove, ĉar mi deziras verki artikolon por E-gazetaro. Dum tiu sekva vizito ni havos pli da tempo por interparoli, do mi trankvile trarigardos la dokumentojn kaj objektojn, kiujn li elportis el Stutthof-koncentrejo.

Antaŭ ol Germanujo invadis Pollandon, la sekreta germana polico "Gestapo" havis jam listojn de la homoj, kiuj aktivis socie kaj avertadis pri la proksimiĝanta milito. Tiujn informojn ili ricevis de la germanoj loĝantaj en Pollando kiuj observis kion faras kaj pri kio parolas iliaj najbaroj. Por tiuj "malamikoj de Germanujo" estis preparitaj malliberejoj kaj – ĉe la bordo de Balta Maro, sudoriente de Gdansk – la unua koncentrejo de Stutthof. Al ĝi estis senditaj polaj arestitoj, tuj post la germana agreso kontraŭ Pollando (okazinta la 1-an de septembro 1939).

La okupanto enkondukis la "novan leĝon" laŭ kiu aktivaj intelektuloj (instruistoj, pastroj, ĵurnalistoj, kulturgvidantoj, artistoj) devas esti arestitaj kaj fincele likviditaj. Inter ili estis ankaŭ Albin Makowski – ja esperantistoj ankaŭ estis nomitaj "danĝera socielemento". Li eklernis Esperanton el E-lernolibro ricevita la 23an de aŭgusto 1928, okaze de sia naskiĝfesto. Tio estis la donaco de lia amiko Jozefo Osowicki, kiu skribis sur la titolpaĝo: "En ĉi tiu mondo, nenio bona kaj nobla atingebblas sen longaj penado kaj doloro" (citaĵo de poeto Z.Krasinski). Okaze de via naskiĝfesto donacas tion al vi amike – Jozefo.

Lerninte la novan lingvon, juna Albin kun siaj amikoj organizis E-rondon en gimnazio kaj poste, al "Gazeta Pomorska" (Pomerania Gazeto), li sendadis artikolojn pri la kunvenoj, same kiel novaĵojn pri ekstelanda E-movado k.t.p. Tiel Esperanto fariĝis grava parto en lia vivo kaj la kluba laboro prosperis. Novembre 1933 Makowski ricevis postenon de respondeca redaktoro en "GP" kie aperadis artikoloj pri la rapide armiganta sin Germanujo. En tiu jaro Hitler, post demokrata elekto, estis numumita kanceliero de Germanujo kaj baldaŭ oficiale deklaris la "ĉiam aktualan" *Drang nach Osten* (prus-germana agrespremo orienten). Tia estis ja tradicia germana politiko kun sia *Neurdnung* (nova ordo por "Mitteleuropa" /Mez-Europo). La estonteco montris, ke la avertoj en "Pomerania Gezeto" ne vanis: la 2a mondmilito ekflamis la 1-an de septembro 1939 per furioza agreso de germanaj armeoj kontraŭ Pollando. El tero kiun trapaŝis la okupanto, elŝprucis sangoriveroj, ekregis amasa teroro kaj ĉiu kultura akvitado devis tuj ĉesi. Alvenis la nigra nokto de historio sed, spite al teroro, la homoj provis vivi normale. Ankaŭ s-no Makowski, kiu decidis edziĝi en 1941. Bedaŭrinde, familia feliĉo ne estis al li destinita, ĉar baldaŭ la germana polico lin arestis, post kruela batado ĵetis al obskura kelo kaj poste veturigis lin al Stutthof-koncentrejo.

Infervjuo kun numero "P-23407"

Demando (D): S-no Makowski, la informo ke vi provis agadi por Esperanto en nazia koncentrejo sonis al mi preskaŭ nekredbla. Jen ĉiupaŝe minacas morto kiu kolektas abundegan rikolton, la katpitoj pro malsato kaj malsanoj aspektas kiel vivaj skeletoj... Kial en tia malesperiga realeco vi okupiĝis pri Esperanto?

Respondo (R): Jes, tiel aspektis vivo de la koncentrejanoj. La nomo ne plu gravis, ĉar la kaptitoj fariĝis nur numeroj. Mi ricevis la numeron "P 23407". Ne eblas priskribi kiel kruelan sorton povas fari homo al homo. Tie mi reale ekvidis abismon de la homa tragedio. La koncentrejo troviĝas en la regiono tranĉita per multaj akvokanaloj, tre malfacila por eskapi. Laŭ duoblaj bariloj de elektraj pikdratoj, staris gardoturoj kaj la tuton patrolis pafpretaj ĝendarmoj kun hundegoj, speciale dresitaj por vundigi morde la kaptitojn.

Tiujn malsanajn aŭ nesufiĉe fortaj por laboregi, ili grupe mortigis en **gas-kamero** kaj poste bruligis en speciale konstruitaj kadavrobluligejoj. Kiu ne travivis tian inferon persone, ne kapablos kompreni faton de la kaptitoj en nazia koncentrejo. Mi memoras, ke post mia aresto, kiam min atendis pridemandado kun torturoj, mi volis forigi timon kaj atingi internan pacon. Fide al Dia providenco, mi komencis preĝi la rozarion en kelkaj lingvoj: pola, latina, greka kaj en Esperanto.

Gas-kamero en Stutthof-koncentrejo

Gas-kamero interne

Malplenaj ladskatoloj, post uzita venena gaso "Zyklon B". Trovis ilin soldatoj liberegintaj koncentrejon.

D: Vi pensas ke Esperanto helpis tie vin travivi?

En tia situacio la sinprotektiva viv-instinkto sufloris ke spite al ĉio ni devas trovi iun savmanieron kontraŭ psika degenero kaj bestigo – tiu plej danĝera koncentreja malsano. Pro tio, necesis disigi la pensojn el la psikrompiga kruelo, malespera ĉiutageco, minaca ĉiuhore morto. Okupiĝo de la menso per io valora kaj kultura aktivado instigis la kaptitojn al kunlaboro, devigis ilin akcepti aktivan sintenon, kiu plilfortigus ilin psike kaj donus la eblecon travivi. Por mi, tia ŝanco estis Esperanto.

D: Sed ĉiu lingvo funkcias nur kiam uzata en komunikado. Ankaŭ por uzi Esperanton vi bezonis ja kontakton kun aliaj homoj. Ĉu tio estis la motivo ke vi decidis instrui ĝin al viaj proksimaj kunsortuloj?

R: Por ke la bildo estu kompleta, oni sciis ke krom nia E-grupeto, inter la kaptitoj ekzistis ankaŭ aliaj sekretaj formoj de kultura aktivado. Sentiĝis tie granda soifo al literaturo. De mano al mano ĉirkaŭis fragmentitaj poparte libroj de Mickiewicz, Conrad, Sienkiewicz, Wells, Tolstoj... Aŭtune 1943, dum teraj foslaboroj mi interparolis kun d-ro L. Duszyński. Li flue parolis kelkajn lingvojn, do ni trovis komunan temon. Li precipe interesiĝis kiam mi menciis pri la facila kaj neŭtrala Internacia Lingvo. Ni faris eksperimenton: li parolis al mi hispane kaj mi – en Esperanto. La rezulto estis surpriza, ĉar la du lingvoj tiel similis ke ni povis parte interkompreni unu la alian. Pri niaj fremdlingvaj interparoloj ekinteresiĝis pli kaj pli da kaptitoj. Responde al tia reago, en vintro 1943-1944 mi komencis fari sekretajn prelegojn pri Esperanto. Sekve kelkdek personoj emis ĝin lerni sed mi timis, ke nia agado ne tro disvastiĝu ĉar tio nepre finiĝus tragedie. Ni estis ja kaptitoj en la koncentrejo, kie ĉiu kultura agado estis malpermesita kaj kruele punata.

D: Kiel do vi sukcesis skribi E-lecionojn?

R: Laŭ paso de monatoj en 1944, la germanaj armeoj komencis malvenkadi sur ĉiuj frontoj kaj tiuj informoj naskis novas esperon inter la kaptitoj. Printempe, en maldika notkajero, mi komencis kaŝe verki E-libreton kaj el memoro priskribi la gramatikon de nia lingvo. Tiam komenciĝis niaj unikaj lecionoj. La grupeto de E-adeptoj renkontiĝis en la barako, post mizera vespermanĝo. Ankaŭ dum laboro ni provis mallaŭte paroli en Esperanto. Ravis nin simpleco kaj melodio de la Internacia Lingvo. Fine de tiu jaro, kiam eĉ la koncentrejaj gardistoj konsciiĝis pri la baldaŭa kolapso de hitleraj armeoj, vigliĝis ankaŭ la kulturaj aktivecoj. Pastroj vespere kaj frumatene aranĝadis sekrete komunajn preĝojn, dimanĉe - la Mesojn (ankaŭ tiun en la antaŭkristnaska nokto). Multaj homoj, fronte al ĉiam proksima morto, decidis partopreni konfesojn kaj akcepti sanktan Komunian. Al ili, tiuj religiaj praktikoj estis tre grava morala kaj psika apogo.

D: Ĉu vi ankoraŭ memoras la homojn, kiuj partoprenis en tiuj lecionoj?

R: Multaj nomoj forflugis el mia memoro, sed kelkajn amikojn mi memoras: W. Rac – kuracisto, J. Dunajski – bankoficisto, M. Kaluta – instruisto, d-ro Duszyński, fratoj Poroszyński. Foje venadis aliaj kaptitoj kiel prof. Jugurtis – eksa litova ministro kaj pastro Lipunas, kiu konis tre bone kelkajn lingvojn.

D: Enirinte la pordegon de Stutthof, vi renkontis kaptitojn el diversaj nacioj, ĉu ne?

R: Jes, krom poloj estis tie rusoj, ĉeĥoj, italoj, danoj, latvoj, litovoj kaj, ekde jaro 1942, oni komencis alveturigi ankaŭ judojn. Dum laboro, same kiel en la barakoj, estis miksitaj diversnaciaj grupoj. Regis ĉie ankaŭ "internacia lingvo" – la germana, en kiu oni anoncadis ĉiujn informojn kaj ordonojn. Ho, ve al bedaŭrindulo, kiu tion ne deĉifris: la vipo aŭ bastono tuj enkapigis la "vort-trezoron".

(daŭrigota)